

نگاهی به المسلسلات فی الاجازات

ناصرالدین انصاری قمی

المسلسلات

فی

الاجازات

مجموعه تالیفات علامه العالی شهاب الدین انصاری قمی
آیت الله العظمی السید ابی العالی شهاب الدین انصاری قمی

توسیع، ترمیم

المجموعه الثانیة

تراجم شیوخ الاجازة

جمنهاخذ

الاستیعاب لمجموعه الترمیم

المسلسلات فی الاجازات، تدوین: سید محمود مرعشی نجفی، چاپ اول: قم، کتابخانه آیت الله العظمی مرعشی نجفی، ۱۴۱۶ ق. رحلی، ج: ۲، ۶۵۰ + ۵۸۵ ص.

حدیث، پس از قرآن، دوّمین مصدر تشریح و معرفت اسلامی، از منظر حجّیت و اعتبار، و گسترده ترین منبع، از حیث وسعت محدوده به شمار می رود.

حدیث، در کتاب و سنت دارای اهمیتی بسیار بوده و ائمه اطهار (ع)، شیعیان و شاگردان خویش را همواره به وجوب پیروی از آن و حفظ و نگهداری اش و نگارش و تدوینش، و فهمیدن و به کار بستنش، و تبلیغ و نشرش توصیه کرده اند. چنان که حدیث شریف «من حفظ علی امتی اربعین حدیثاً بعثه الله یوم القیامة عالماً فقیها» در بین مسلمانان مشهور است، و بر همین اساس، دهها کتاب «اربعین حدیث» نگاشته شده است.

مسلمانان از دیر زمان - به دلیلی که گفته آمد - به علم حدیث عنایت ویژه ای مبذول داشته و در صدد مواظبت و محافظت از آن برآمدند و در این راستا به تأسیس علمی همانند رجال (شناسایی راویان حدیث)، درایه (شناخت تاریخ و انواع و آداب تحمّل حدیث)، علم حدیث (بیانگر تدوین و جمع حدیث) دست یازیدند، که هم اکنون صدها کتاب گرانسنگ و ارزشمند در این علوم در دسترس ماست.

راههای گوناگون حمل حدیث عبارت اند از: املا، قرائت، اجازه، مناو له، مکاتبه، إعلام، وصیت، وجاده، که در این میان اجازه - پس از املا و قرائت - از اهمیتی ویژه برخوردار است، و به همین دلیل بوده است که دانشمندان مذاهب اسلامی، در بیش از دوازده قرن، از این سیره پسنیدیده به خوبی محافظت کرده اند.

اجازه نقل حدیث - که استاد (مجیز) به شاگرد (مجاز) اعطا

۸ ثبت الاثبات فی سلسله الرواة. سید عبدالحسین شرف الدین (م ۱۳۷۷ ق). اجازتی است که وی به دیگران اعطا کرد.
 ۹. الاسناد المصطفی الی آل بیت المصطفی. شیخ آقابزرگ تهرانی (م ۱۳۸۹ ق). اجازتی است که وی به صدها عالم شیعی اعطا کرده است.

۱۰. الطریق و المحجة لثمره المهجة. سید شهاب الدین مرعشی نجفی (م ۱۴۱۱ ق). اجازته ای است که وی به فرزندش آقای سید محمود مرعشی در سال ۱۳۹۵ ق داده است.

مرحوم آیت الله العظمی مرعشی نجفی (۱۳۱۵ - ۱۴۱۱ ق) در نیم قرن اخیر به کوششی تحسین برانگیز برای کسب اجازات متعدد از علمای مذاهب اسلامی دست یازیدند، که نتیجه این تلاش، اخذ و گردآوری بیش از چهار صد اجازته از علما و فقهای امامیه، زیدیه، اسماعیلیه و مذاهب مختلف اسلامی است. (۱۶۴ اجازته کتبی و بیش از ۲۵۰ اجازته شفاهی، که ۳۲۷ اجازته از علمای شیعه، ۱۵۰ اجازته از علمای سنی، هفده اجازته از علمای زیدی و دو اجازته از علمای اسماعیلی است.)

آیت الله العظمی مرعشی نجفی را، به حق، باید «سید مشایخ الاجازة» نامید. هیچ کس در اخذ و اعطای اجازته نقل حدیث به پایه وی نمی رسد، چراکه از نظر کثرت طرق و جمع اسانید و اهتمام در احیا و نشر حدیث، همچون خورشیدی فروزان در میان علمای مسلمان است.

وی علاوه بر اجازات مفصل و گسترده، مانند الدوحة الفاطمیه، غنیة المستجیز، الدرّ الفرید، به تألیف اجازات دیگری دست زد که برخی از آنها عبارت اند از:

۱. الثبوت الکافی؛ ۲. الطرق و الاسانید الی مرویات اهل البیت (ع)؛ ۳. زبدة الاسانید؛ ۴. الاجازة الکبیره.

در زمره کسانی که از وی اجازته نقل حدیث گرفته اند، نام این افراد به چشم می خورد:

شیخ آقابزرگ تهرانی، سید محمدصادق بحر العلوم، میرزاعلی علیاری تبریزی، شیخ عطاء الله اشرفی اصفهانی، سید محمدعلی قاضی طباطبایی، سید مصطفی صفایی خوانساری، و از معاصران: محمدتقی بهجت، سید علی خامنه ای، جعفر

می کند - در حقیقت گواهی است بر شایستگی شاگرد در شناخت حدیث و خبرویت وی در این فن و اجازاتی است در ممارست مجاز با علم حدیث. نخستین اجازته شفاهی که سراغ داریم، اجازته امام صادق (ع) به ابان بن تغلب در نقل حدیث و فتواست؛^۱ و اولین اجازته کتبی نیز اجازته شیخ عبدالسلام بن حسین بصری به احمد بن عبدالله وراق است.^۲

اجازات حدیثی، به وسیله کتابها و در گستره حلقات تدریس، منتشر گردیده، و دامنه آن از قرون گذشته، تا زمان ما گسترده شده است. این اجازات، غالباً دربرگیرنده معرفت طبقات، اخبار علما و دانشمندان و زندگی علمی و آرا و نظرات ایشان بوده، و منبع معتبر و اصیل شناخت ابعاد زندگانی آنان است.

این اجازات - که گاه بسیار مفصل و گاه مختصر بوده - در طول زمان در کتابهای متعددی گردآوری شده است؛ از جمله: جلد ۲۵ بحار الانوار (جلد ۱۰۴ - ۱۰۷ چاپ جدید)، مستدرک البحار میرزا محمد تهرانی، ریاض الابرار سید محمدعلی روضاتی. برخی از اجازات کبیر - که در طول زمان مورد مراجعه و استفاده بسیار قرار گرفته است - عبارت اند از:

۱. اجازته علامه حلی (م ۷۲۶ ق) برای بنی زهره.
 ۲. الاجازة الکبیره. سید عبدالله بن سید نورالدین بن سید نعمت الله جزایری، که به چهار تن از علمای هویزه در ۱۱۶۸ ق اعطا کرد.

۳. لؤلؤة البحرين فی الاجازة لقرتی العین. شیخ یوسف بحرانی (م ۱۱۸۶ ق)، که به دو پسر برادرش در ۱۱۸۲ ق اعطا کرد.

۴. مناقب الفضلاء فی ریاض العلماء. امیر محمدحسین خاتون آبادی (م ۱۱۵۱ ق).

۵. الروضة البهیة فی الطرق الشفیعیة. سید شفیع جابلقی (م ۱۲۸۰ ق)، که مرحوم مؤلف در ۱۲۷۸ ق به فرزندانش داده است.

۶. بغیة الوعاة فی طبقات مشایخ الاجازات. سید حسن صدر کاظمی (م ۱۳۵۴ ق) که مؤلف بزرگوار در ۱۳۲۶ ق به علامه سید محمد مرتضی جو نفوری داده است.

۷. ذخیره المعاد فی الاجازة لا فلاذ الاکباد. شیخ محمدباقر بیرجندی (م ۱۳۵۲ ق).

۱. رجال نجاشی، ج ۱، ص ۷۸.

۲. همان، ص ۲۲۳.

جعفر بحر العلوم و اجازه میرزا فضل الله زنجانی.

۵. در این کتاب، برخی از علما به نام غیر معروفشان نیز مذکورند؛ مانند حاج آقا حسین طباطبایی قمی (میرسراجی)، سید محمدعلی حسینی تفرشی (میرسپاسی) و میرزای نائینی (منوچهری).

۶. مرجع فقید شیعه، از برخی از علما اجازات متعدّد روایی، اجتهاد و امور حسیه دریافت داشته است که همه آنها در کنار هم ذکر شده است؛ مانند حاج شیخ عبدالکریم حائری (سه اجازه)، سید حسن صدر (چهار اجازه)، آقا ضیاءالدین عراقی (چهار اجازه)، میرزا آقا اصطهباناتی (چهار اجازه)، سید فخرالدین امامت کاشانی (دو اجازه) و سید ابراهیم راوی بغدادی (سه اجازه).

دومین جلد این کتاب که به خامه حجت الاسلام و المسلمین، دکتر سید محمود مرعشی نجفی نگاشته شده، دربرگیرنده شرح احوال و زندگانی بزرگانی است که نام شریف آنان در نخستین جلد کتاب آمده است. این نوشتار آکنده از فواید گوناگون تاریخی، رجالی، کتابشناسی، اخلاقی و نسب‌شناسی است و مرجعی موثّق در نگارش تراجم دانشمندان به شمار می‌رود. شرح احوال، همه با استفاده از دهها کتاب - و در صورت نبودن منبع، با استناد به گفتار و نوشتار اولاد و احفاد و علمای شهرها - به رشته تحریر درآمده، و حقّاً مجموعه‌ای گرانها فراهم آمده است.

در این کتاب، به زندگی ۱۴۰ تن از علمای شیعه، پانزده نفر از علمای زیدیه و هشت نفر از دانشمندان اهل سنت پرداخته شده، و اطلاعات برخی از تراجم احوال به خطّ آیت‌الله مرعشی، و بسیاری دیگر هم به خطّ صاحب ترجمه است؛ مانند شیخ محمدباقر بیرجندی، سید عبدالله بلادی بوشهری، سید ابوالقاسم دهکردی، سید راحت حسین لکهنوی، شیخ محمدرضا ابوالمجد اصفهانی، سید محمد مهدی موسوی اصفهانی، شیخ ابو عبدالله زنجانی، میرزا عنایت‌الله اخباری، سید محمد علم الهدی نقوی، شیخ مرتضی چهره‌قانی تبریزی، حاج میرزا حسن حائری و سید عبدالله برهان سبزواری.

سبحانی، ناصر مکارم شیرازی، لطف‌الله صافی، سید مرتضی عسکری، محمد فاضل لنکرانی، سید رضی شیرازی، شیخ عبدالله نظری مازندرانی، سید مهدی یشرب کاشانی، شیخ جعفر صبوری قمی، سید مهدی لاجوردی و

المسلسلات فی الاجازات دربرگیرنده اجازات کتبی آن فقیه فقید از علمای اسلامی، و اغلب به خط خود ایشان است. درنگ در صفحات این مجموعه، خواننده را به باغی دلگشا و آکنده از گل‌های خوشبوی علم و معرفت فرا می‌خواند. مطالب گوناگون رجالی، تاریخی، کتابشناسی و نسب‌شناسی، از جمله فواید این اجازات است.

۱. در نخستین مجلد این کتاب، تعداد ۱۶۴ اجازه گردآوری شده که برخی از آنها بسیار مفصل و شامل فواید گوناگون رجالی، تاریخی و کتابشناسی است؛ مانند اجازه شیخ محمدباقر بیرجندی، اجازه میرزا حسن علیاری، اجازه سید قاسم بن ابراهیم علوی حسنی زیدی، اجازه سید علوی حضرمی حداد، اجازه شیخ عبدالحفیظ فاسی، اجازه قاضی احمد سیاهی یمانی و اجازه سید اسماعیل و سید محمد زیدی یمانی.

۲. اکثر اجازات به خطّ مجیزان محترم است، اما برخی از آنها نسخه چاپی اجازات بوده که به نام آیت‌الله مرعشی مصدر گردیده است؛ مانند اجازه علامه سید عبدالحسین شرف‌الدین، اجازه آیت‌الله شیخ عبدالله مامقانی، اجازه شیخ محمدحسن محمد المشاط المکی، اجازه شیخ عبدالحفیظ فاسی و اجازه سید ابراهیم راوی بغدادی.

۳. برخی از اجازات این مجموعه مدّیح است؛ یعنی هر یک از مجیز و مجاز (استاد و شاگرد) به دیگری اجازه حدیث داده است؛ مانند علامه شیخ آقابزرگ تهرانی، علامه سید محمدصادق بحر العلوم، حاج شیخ محمدحسین آیتی بیرجندی، حاج میرزا علی غروی علیاری و حاج سید محمدعلی موحد ابطحی اصفهانی.

۴. برخی از اجازات این مجموعه به خطّی بسیار خوش نگاشته شده است؛ مانند اجازه شیخ محمد حرزالدین، اجازه میرزا محمد تهرانی، اجازه شیخ ابوالهدی کلباسی، اجازه سید